

S. Blais
 C. Brocks
 L. Coleman
 L. M. Echeverria
 M. Cunningham
 O. R. Eckstrand
 D. Elthon
 K. Fiess
 M. E. Fleet
 O. N. Francis

C. Garipey
 G. Gauthier
 L. Gélinas
 S. R. Hart
 R. H. Hewins
 A. Hofmann
 A. Hynes
 E. Jagouta
 L. Jensen
 W. R. Jolly

R. R. Keaqs
 G. Lofren
 J. Ludden
 E. Nisbet
 T. N. Pearton
 W. V. Perederq
 D. R. Pyke
 J. K. Russell
 S. Sawyer-Barns
 R. Schofield

K. J. Schula
 R. F. J. Scoates
 K. St. Seymour
 H. D. Upadhyay
 M. J. Viljoen
 R. P. Viljoen
 D. Walker
 R. Whitehead
 A. Zindler

Yerbilimlerinde Başlıca Bilimsel Kökler

Saitih YÜKSEL, K.Ü. Mühendislik - Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Bölümü - Trabzon

Bu yazıda, Yerbilimleri'nde çok kullanılan terimlerin, kaynak sözcüklerinin anlamları üzerinde durulmuş, bu kaynak sözcüklerden türemiş terimlere en yaygın olan örnekler verilmiştir. Sözcüklerin ait olduğu dil, yanlarında parantez içerisinde belirtilmiş, ancak Yunanca olan sözcükler için bu belirleme konmamıştır. Ayrıca coğrafya adlarının ülkesi belirtilmiştir.

AALLEN, Wurttemberg'de bir yer (Almanya). Aalenliyen.
ABLAT (Lâtinçe), kaldırmak, çıkarmak, götürmek. Ablasyon.
ABYSS, dipsiz. Abisal.
ACAD, Kanada'nın batı bölgesi. Akadiyen.
ACHM, ACM, güç, kuvvet. Akmit, bir tür Egirin.
ACHRO, renksiz. Akroit, bir tür turmalin.
ACTI, **ACTIN**, **ACTIS**, ışın. Aktinolit, monoklinal amfiboldür, $\text{CaMg}_3(\text{SiO}_3)_4$.
ADUL, orta Alpler'de bir bölge. Adüler, camısı, saf ve çoğunlukla saydam ortoz, KAlSi_3O_8 .
AEGYR, **AEGIR** (İskandinav), okyanus tanrıçası. Egirin, $\text{NaFe}(\text{SiO}_3)_2$.
AGAT, **ACHAT**, Sicilya'nın bir nehri. Agat, bir tür kalsedon, akik.
AGLOMERUL (Lâtinçe), yumacık. Aglomera.
AKER, Norveç. Akermanit, bir fillosilikat, $\text{Ca}_2\text{MgSi}_2\text{O}_7$.
AKI, sivri uc. Akik, bir tür kalsedon, agat
ALABAST, alçı. Alabaster, beyaz ve pek ince taneli jips.
ALB (Lâtinçe), beyaz. Albit, bir tür plajiyoklaz, $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$.
ALB (Lâtinçe), Seine nehrinin bir kolu, Albiyen.
ALEUR, un. Alörit, alörolit.

ALGOM, Ontario bölgesi (Kanada). Algomiyen.
ALGONK, Kanada'nın yerli kabilesi. Algonkiyen.
ALLERÖD, Kopenhag yakınında bir yer. Alleröd.
ALLO, başka, farklı, yabancı. Allofan. Kaolinit grubundan bir mineral. Allokton.
ALLUVI (Lâtinçe), yanından akmak. Alüvyon.
ALTER (Lâtinçe), diğeri. Alterasyon, ayrışma.
ALTERN (Lâtinçe), birbiri ardına. Alternans, ardışma, ardışım.
ALU, şap. Alün (şap), $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ (potasyumlu şap), $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ (sodyumlu şap). Alünit (şaptaşı), $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot 3\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$.
AMETH, sarhoş olmayan. Ametist, menekşe renkli kuvars.
AMIAN, lekelenmeyen, kirlenmeyen, bozulmaz, çürümez. Amiant, uzun ve ince kılımsı yapıları olarak oluşan aktinolit; hornblend asbesti.
AMORPH, şekilsiz. Amorf.
AMPEL, üzüm bağı. Ampelit.
AMPHIBOL, çevreye atılmış; ağ; anlaşılabilir. Amfibol.
AMYGDAL, badem. Amigdaloid, bademsi.
ANALC, **ANALCI**, güçsüz, zayıf. Analsim, zeolit grubundan bir mineral, $\text{NaAl}(\text{SiO}_3)_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$.
ANATAS, yüksek tansiyon; yükseklik. Anatas, TiO_2 .
ANATEC, **ANATEX**, sıvılaştırma. Anateksi.
ANDALOUS, Endülüs (İspanya). Andalusit, metamorf bir mineral, Al_2SiO_5 .
ANDES (Quichua, sonra İspanyolca), metal; özellikle, bakır; Güney Amerika sıradağları. Andezin, bir tür plajiyoklaz. Andezit.
ANDR, etamin. Andradit, bir grona çeşidi, Aplom, $\text{Ca}_3\text{Fe}_2(\text{SiO}_4)_3$.

- ANGLES, Agleşea (İskoçya). Anglezit, $PbSO_4$.
- ANHYDR, susuz. Anhidrit, $CaSO_4$.
- ANKER (Lâtinçe, sonra Almanca), gemi demiri. Ankerit, dolomitin Fe veya Mn'li türü.
- ANNABERG, Saxe madeni (Fransa). Annaberjit, Nikelçiçeği, $Ni_3(AsO_4)_2 \cdot 8H_2O$.
- ANORTHI, dik olmayan, eğik. Anoytit, bir plajiyoklaz türü, $CaAl_2Si_2O_8$.
- ANTHO, çiçek. Antofillit, bir tür amfibol, $(Mg, Fe)(OH)_2Si_8O_{22}$.
- ANTICUN, zıt yönlerde eğimli. Antiklinal.
- ANTIGOR, Antigoria, Piémont vadisi (Fransa). Antigorit, bir serpantin türü.
- ANTR, mağara. Antrasit, bir tür kömür.
- APATH, ayırımına varılmaz, belli olmaz. Apatit, $CaF(PO_4)_3$ ve $Ca_5Cl(PO_4)_3$.
- APEX (Lâtinçe), doruk. Apeks.
- APL, APLO, basit. Aplom, bir gröna çeşidi, Adradit, $Ca_3Fe_2(SiO_4)_3$.
- APOPHYLL, yapraklanmak. Apofillit, fillosilikatlarından, $H_{14}K_2C_3(SiO_3)_{16} \cdot 9H_2O$.
- APT, Vaucluse kenti (Fransa). Apsiyen.
- AQU (Lâtinçe), su. Akuvamarin, bir tür beril.
- AQUITAN, Akitanya, Fransa'nın bir bölgesi. Akitaniyen.
- ARAGON, İspanya'nın bir bölgesi. Aragonit, $CaCO_3$.
- ARCHE, ilk, eski. Arkeen.
- AREN (Lâtinçe), kum. Arenit, kumtaşı.
- ARG, parlak; beyaz. Argentit, Ag_2S .
- ARSEN, erkek, güçlü. Arsen, arsenik.
- ARTIN, Artinsk, Urallar'da bir yer. Artinskiyen.
- ASBEST, söndürülemez. Asbest, bir serpantin türü.
- ASHGILL, Kuzey İngiltere'de bir yer. Aşgiliyen.
- ASPHALT (Semitik, sonra Yunanca), Asfalt.
- ASTART, Finike aşk tanrıçası. Astartiye.
- ASTEN, ASTHEN, güçsüz. Astenosfer.
- ASTI, İtalya'nın bir kenti. Astiye.
- ATACAM, TACAM (quichua, sonra İspanyolca), siyah ördek, Şili'nin bir bölgesi. Atakamit, $CuCl_2 \cdot 3Cu(OH)_2$.
- ATM, ATMO, duman, buhar. Atmosfer.
- ATOL (Maldiv, sonra İngilizce). Atol, değirmi mercan adası.
- ATTAPULG, Attapulguş, A.B.D.'nin bir kenti. Attapuljit, bir kil minerali.
- ATURI, Fransa'da Adour nehri. Atürkiye.
- AUG, AUGASM, parlaklık. Ojit, $CaMg(SiO_3)_2$.
- AUTHI, aynı yerden. Otijen.
- AUTOCHTON, aynı topraktan çıkmış, yerli. Otokton.
- AUTUN, Fransa'nın bir kenti. Autunit, Otünit, $CaO \cdot UO_3 \cdot P_2O_5 \cdot H_2O$. Autüniyen, otüniyen.
- AVENI (Lâtinçe), damarsız. Aventurin, yıldıztaşı, hematit pullarının karışması dolayısıyla kırmızımsı kahve renkli parlak kuvars.
- AZIMUT (Arapça), yol. Azimut.
- AZUR, LAZUR (Farsça, sonra Arapça, sonra Lâtinçe), lâcivert. Azurit, lâcivert taşı, $2CuCO_3 \cdot Cu(OH)_2$.
- BACL, BACTER, BACTR, değnek, çubuk, sopa. Bakteri.
- BAJOC (Lâtinçe), Bayeux (Fransa). Bajosiye.
- BALSAM (Semitik, sonra Yunanca), kokulu reçine, belsem, pelesenk. Balzam.
- BAR, BARI, BARY, ağır. Barisfer (ağır küre). Barit, $BaSO_4$.
- BARREM, Aşağı Alpler'de bir köy (Fransa). Barremiyen.
- BARTON, Hampshire'in bir kenti (İngiltere). Bartoniyen.
- BASALT (Afrika dili, sonra Lâtinçe, sonra Fransızca), Bazalt.
- BATH, derinlik, BATHY, derin. Batiyal. Batimetri.
- BATHON, Bath-sur-Avon (İngiltere). Batoniyen.
- BAUX, Provence'nin bir köyü (Fransa). Boksit, $Al_2O_3 \cdot xH_2O$.
- BELEMN, mızrak. Belemnit.
- BENT (İngilizce), eğilmiş, bükülmüş. Bentonit, bir tür kil minerali.
- BENTH, deniz dibi. Bentik.
- BERYL, zümrüt, $Be_3Al_2(SiO_3)_6$.
- BI, BIO, yaşam.
- BISMUTH (Almanca, sonra Lâtinçe). Bismutin, Bi_2S_3 .
- BITUM (Gaulois, sonra Lâtinçe), bitüm.
- BOR (Farsça, sonra Arapça, sonra Lâtinçe). Boraks, $NaB_4O_7 \cdot 10H_2O$; Borasit, $Mg_6Cl_2B_{14}O_{25}$.
- BORNE, Borneo. Bornit, Cu_5FeS_4 .
- BRECCI (İtalyanca), köşeli çakıl. Breş.
- BRIOVER, Saint-Lô (Normandiya, Fransa). Brioveriyen.
- BURDIGAL (Lâtinçe), Bordeaux (Fransa). Burdigaliyen.
- BYTOWN, Ottawa (Kanada). Bitovnit, bir plajiyoklaz türü.
- CADOM, Caen (Normandiya, Fransa). Kadomiyen.
- CALAM (Yunanca, sonra Lâtinçe), kamış, saz; tahlı sapı, saman çöpü, yazı yazılan kuş kanadı. Kalamın (Hemimorfit), $H_2Zn_2SiO_5$.
- CALC, CALX (Lâtinçe), kireç. Kalker (kireçtaşı).
- CALCED, Kadiköy. Kalsedon, SiO_2 .
- CALCI, CALCIN (Lâtinçe), kireç, kireçli. Kalsit, $CaCO_3$.
- CALDER (İspanyolca), kazan. Kaldera.
- CALEDON (Lâtinçe), İskoçya'nın kuzeyi. Kaledoniye.
- CALLOV (Lâtinçe), Kelloway (İngiltere). Kalloviye.
- CALOMEL, güzel ve siyah. Kalomel, $HgCl_2$.
- CAMBR, Galler ülkesinin eski kabilesi. Kambriyen.
- CAMPAN, Campanie (İtalya). Kampaniyen.
- CAMPTON, New-Hampshire'da bir tepe. Kamptoniyen.
- CARN, CARNAT (Lâtinçe), et. Karnalit, $KCl \cdot MgCl_2 \cdot 6H_2O$. Karniol, kırmızı renkli kalsedon.
- CASSITER, kalay. Kasiterit, SnO_2 .
- CENOMAN (Lâtinçe), Le Mans (Fransa). Senomaniyen.
- CHAMOIS, Chamoison (İsviçre). Şamosit, bir demirli mineral.
- CHARMOUTH, güney İngiltere'de bir yer. Şarmutiye.

CHONDR, pürtüklü. Chondrit.
 CHRON, süre, zaman. Kronostratigrafi
 CICL, CYCL, daire, çember. Dönem.
 CIMMER, Kırım doğu yarımadası. Simeriyen.
 CINER (Lâtinçe), kül. Sinerit.
 CIPOLIN (İtalyanca), soğan. Sipolen.
 CIRCA (Lâtinçe), yakınında. Sirkalitoral.
 CLAS, CLASM, CLASMAT, CLAST, kırmak, kırık;
 parça, kırıntı. Klâstik (kırıntılı).
 CLI, güneşin eğimi; CLIN, eğmek, eğilmek.
 Antiklinal, senklinal.
 COBAL, cin; COBALT (Almanca), bir tür cin.
 Kobaltin, CoAsS.
 COBLENTZ, Almanya'da bir kent. Koblentziyen.
 COLLEM, yapıştırmak. Kolemanit, $Ca_2B_6O_{11} \cdot 5H_2O$.
 COLLUVI (Lâtinçe), birlikte yıkanmış. Kolüvyon.
 CON (Lâtinçe), ile. Kondordans (uyumluluk).
 CONCRESC, CONCRET (Lâtinçe), birlikte büyümüş.
 Konkresiyon.
 CONGLOMER (Lâtinçe), toplanmış, yığılmış.
 Konglomera (çakıltaşı).
 CONJAC, Cognac (Fransa'nın bir kenti). Koniasiyen.
 CONVOLUT (Lâtinçe), boru halinde sarılmış.
 Konvölüt lâminalanma.
 COPR, dışkı. Koprofit.
 CORAL, CORALL, mercan.
 CORD, CORDAT (Lâtinçe), yürek. Kordierit,
 $Mg_2Al_4Si_5O_{18}$.
 CORINDON (Telengui, Hintçe). Korindon, Al_2O_3 .
 CORROD, CORROS (Lâtinçe), kemirilmiş.
 Korozyon (kemirilme).
 COV, Magnet Cove, Arkansas (A.B.D.). Kovellin,
 CuS.
 CRATER, büyük kupa ya da leğen. Krater.
 CRET (Lâtinçe), tebeşir. Kretase.
 CRISTAL (Yunanca, sonra Lâtinçe), cam. Kristal.
 CRISTOBAL, San Cristobal dağı (Meksika).
 Kristobalit, SiO_2 .
 CRYPH, CRYPS, CRYPT, gizlemek.
 Kriptokristalli.
 CUEST (İspanyolca), kıyı. Kuesta.
 CULM (Lâtinçe), doruk. Kulm.
 CUPR (Lâtinçe), bakır. Kuprit, Cu_2O .
 DAN, Danimarka. Daniyen.
 DASY, DASYT, tıkHz. Dasit.
 DEFORM (Lâtinçe), biçimsiz. Deformasyon.
 DENDR, DENDRİT, ağaç. Dandrit.
 DETRIT (Lâtinçe), sürtünme ile yıpranmış. Detritik
 (kırıntılı).
 DEVON, güney İngiltere kontluğu. Devoniyen.
 DIA, arasında. Diajenez.
 DIABAS, geçme, geçiş. Diabas.
 DIALLAG, ayırım. Diallag, $CaMg(SiO_3)_2$.
 DIAPIR, delip geçmek. Diapir.
 DIASPOR, dağılma. Diaspor, $AlHO_2$.
 DIASTEM, aralık. Diastem.
 DIATOM, arasından kesilmiş. Diatome.
 DIKE (Holândaca, sonra İngilizce), bütet, bent; bir
 çatlağın çakıntılı dolgusu. Dayk.

DILUVI (Lâtinçe), su basması; tufan. Dillüvyon.
 DINANT, Belçika'da bir kent. Dinansiyen
 DISCORD, DISCORS (Lâtinçe), uyumsuzluk.
 Diskordans.
 DISTHEN, iki güçlü (iki sertlikli). Disten, Al_2SiO_5 .
 DOGGER, Yorkshire (İngiltere). Dogger.
 DOLIN (İslâv), alçak yer. Dolin.
 DRUMLIN (İrlanda dili), küçük tepe. Drumlin.
 DYN, DYNA, DYNAM, DYNAST, güç, kuvvet.
 Dinamik.
 EBULL (Lâtinçe), yerinde durmamak. Ebulli (kayşat).
 Ebulman (kayşa).
 ECHIN, denizkeşanesi. Ekinid.
 ECO, ev, yurt, barınak. Ekoloji.
 EDR, yüzey. Poliedr, tetraedr.
 EEM, Hollanda'nın bir nehri. Eemyen.
 EIFEL, Rhenanie bölgesi (Almanya). Eifeliyen.
 ELMINTH, bağırsak kurdü. Elmentoid.
 ELUVI (Lâtinçe), çekilerek yıkanmış, su altında
 kalmış. Elüvyal.
 EMERGEN, (Lâtinçe, Sonra İngilizce), su dışına
 çıkma. Emerjans.
 EMERS (Lâtinçe), su dışına çıkmış. Emersiyon.
 ENSTAT, direnen. Enstatit, $Mg SiO_3$.
 EO, EOS, tan, gün ağarması. Eosen
 EPEIR, EPIR, kara. Epirojenez.
 EPIDOS, EPODOT, eklenme, büyüme. Epidot,
 $(OH)Ca_2(Al, Fe)_3(SiO_4)_3$.
 EPSOM, İngiltere'de bir yer. Epsomit, $MgSO_4 \cdot 7H_2O$.
 ERG (Arapça), kumul masifi. Erg.
 EROS (Lâtinçe) aşınmış. Erozyon (aşınma).
 ERRATIC (Lâtinçe), başıboş. Erratik blok.
 ERYTH, ERYTHR, kırmızı. Eritrin. $CO_2(AsO_4) \cdot 8H_2O$.
 ESKER (gaelik), bir tür tepe. Esker.
 EU, iyi. Eujeosenklinal.
 EXFOLI (Lâtinçe), yaprak dökmek. Eksfoliasyon.
 EXTR, EXTRA (Lâtinçe), dışında. Ekstraklast.
 FACIES (Lâtinçe), görünüm, görünüş. Fasiyes.
 FAMENN, Famenne (Belçika'dan bir yer).
 Fameniyen.
 FIORD (Norveççe), geçit; dar körfez. Fiyord.
 FLUOR (Lâtinçe), akma, akış. Fluorit, fluorin, CaF_2 .
 FLUT (Provençal, sonra Fransızca, sonra İngilizce),
 flüt. Flute-mark (flüt iz).
 FLUX (Lâtinçe), akma, akış. Fluxotürbidit.
 FLYSCH (İsviçre Alımancası), kaygan arazi, Fliş.
 FOSS (Lâtinçe), kazılmış, FOSSIL (Lâtinçe). kazarak
 çıkarılmış. Fosil.
 FRANS, Frasnies (Belçika'da bir yer). Frasnien.
 GEDIN, Gedinne (Belçika'da bir yer). Jediniyen.
 GEO, yer. Jeoloji (Yerbilim).
 GEORG, Georgia (A.B.D.). Jeorjiyen.
 GEYSER (İzlanda dili), fişkırın. Geysirit.
 GIBB, GIBBER (Lâtinçe), kambur. Jips.
 GIVET, Ardenne'lerde bir kent. Jivesiyen.
 GLOUC, Soluk mavi yeşil. Glaukofan, demiri az
 sodyumlu hornblend. Glaukoni, K_2O
 $(Mg, Fe)O \cdot (Fe, Al)_2O_3 \cdot 6SiO_2 \cdot 3H_2O$.
 GLYPH, yontu, heykel. Rabdoglif.

GOTHLAND, «Gothlar ülkesi», Baltık'da bir ada.
Gotlandiyen.

GRABEN (Almanca), hendek. Graben.

GRANAT (Lâtinçe), çok tanesi olan. (İtalyanca), nar-Granat, $R_3R_2'''(SiO_4)_3$. $R'' = Ca, Mg, Fe$, $R''' = Al, Fe, Cr, Ti$.

GRAPH, GRAPHI, GRAPHO, Çizmek, yazmak. Grafit, Litografya.

GROSSUL (Hollânda dili, sonra Latince), frenküzümü. Grosuler, $Ca_3Al_2(SiO_4)_3$.

HAL, HALAS, HALAT, tuz. Halit (kayıtuzu), NaCl.

HALMYR, tuzlu. Halmiroliz.

HAUTERIVE, Nevchâtel yakınında bir kent (İsviçre). Hotriviyen.

HELMINTH, bağırsak kurdu. Helmentoid.

HELVET (Lâtinçe), İsviçre. Helvesiyen.

HEM, HEMAT, kan. Hematit, Fe_2O_3 .

HETTANGE, Hettange (Lorraine'de bir yer, Fransa). Hettanjiyen.

HOLO, hepsi, tüm, tamam. Holosen.

HORST (Almanca), kartal yuvası. Horst.

HURON, Kanada'nın yerli halkı. Huroniyen.

HYDR, HYDRO, su. Hidrojeoloji.

IDOCRAS, şekil karmaşığı. İdokras, $Ca_6(Al.OH)Al_2(SiO_4)_5$.

ILLUVI (Lâtinçe), mil, çamur. İllüviyon.

ILMEN, Rusya'da bir dağ. İlmenit, $FeTiO_3$.

INTRA (Lâtinçe), içersinde. İntraklast.

ITACOLUMI (Toupi), «taşın oğlu», Baia dağı (Brezilya). Itakolumit.

JASP (Fenike, sonra Yunanca, sonra Lâtinçe). Jasp.

KAIN, yeni. Kainit, $KCl.Mg30_4.3H_2O$.

KARST (Hint-Avrupa öncesi, sonra jermanik), kayalık bölge. Karstik.

KAZANSK, Kazasky dağı (Ural). Kazanskiyen.

KEUPER (Coburg Alıncası), alıcalı marn ya da kil türü. Keuper.

KIMBERL, Kimberley (bir Güney Afrika kenti), Kimberlit.

KIMMER, Doğu Kıırım yarımadası, Kimerisiyen.

KIMMERIDG, Kimmeridge (Güney İngiltere) Kimericiyen.

KLAS, KLAST, kırmak. Klastik (kırıntılı).

KOPR, dışkı. Koprolit.

KRYPT, gizli. Kriptokristalli.

LABRADOR, Kanada'nın kuzey-doğu bölgesi. Bir feldspat türü.

LACUN (Lâtinçe), çukur; delik. Lâkün.

LAGON, Lagoni, Toscane borat gölleri.

LAGOON (İspanyolca, sonra İngilizce), lâgün.

LAHAR (Java dili), çamur ve blok akıntısı.

LAMIN (Lâtinçe, İngilizce), ince katman. Lâmina.

LAPI, LAPID (Lâtinçe), taş. Lâpidifikasyon (taşlaşma).

LAPILL (Lâtinçe), küçük taş. Lâpilli.

LARAM, Laramide, A.B.D. batısındaki dağlar. Laramiyen.

LASUR (Farsça, sonra Arapça, sonra Lâtinçe, sonra Almanca), gök mavisi. Lasurit, $3NaAlSiO_4.NaS$.

LIGN (Lâtinçe), ağaç. Linyit.

LIMN, durgun su. Limnoloji.

LITH, taş, Litosfer (taşküre). Litoloji (kayaçbilim). Litifikasyon (taşlaşma). Litoklast (kayaç kırıntısı).

LITTOR, kıyı. Litoral.

LOESS, LÖSS (Almanca), gevşek. Löss.

LOTHARING, «Lothaire ülkesi» (Lorraine, Fransa). Lotarinjiyen.

LUD, Ludes (Marne'nın bir köyü, Fransa). Lüdiyen.

LUSITAN (Lâtinçe), Portekiz. Lüsitaniyen.

LUTETI (Lâtinçe), Paris. Lütesiyen.

MAAR (Hint-Avrupa öncesi, sonra Almanca), yuvarlak ya da değirmi göl.

MAGM, yoğurulmuş hamur. Magma.

MALACH, açık mor. Malakit, $CuCO_3.Cu(OH)_2$.

MALM (İsveç dili), övütülmüş; kum; demirli kayaç ya da kum. Malm.

MARCAS (Farsça, sonra Arapça, sonra Lâtinçe), bir tür mineral. Markasit, FeS_2 .

MATRIC, MATRIX (Lâtinçe), ana kalıp. Matriks.

MESO, orta. Mesozoyik.

MET, META, değişme. Metamorfizma.

MIC (Lâtinçe), parlak. Mika.

MICR, MICRO, küçük. Mikrokristalli, mikrit.

MINDEL, Tuna'nın kollarından biri. Mindel.

MIO, MION, daha az, daha küçük. Miyosen. Miyojeosenklinal.

MIR, MIRA, MIRABIL (Lâtinçe), şaşırtıcı, hayret verici. Mirabilit, $Na_2SO_4.10H_2O$.

MOLL (Lâtinçe), yumuşak. Molas.

MOLYBD, kurşun; (1782) bir metal. Molibdenit, MoS_2 .

MONAZ, yalnız yaşamak. Monazit, $CePO_4$.

MONT, Mons (Belçika'nın bir kenti). Monsiyen.

MONTMORILLON, Viyana. Montmorillonit.

MONZONI, Tyrol masifi. Monzonit.

MORPH, biçim, şekil. Morfoloji.

MUSCHEL (Almanca), kavkı. Muşelkalk.

MUSCOV (Lâtinçe), Moskova. Muskovit, $KAl_2(OH,F)_2(AlSi_3O_{10})$.

NACR (Arapça, sonra İtalyanca, sonra Fransızca), Nakrit, kaolinit grubundan bir mineral.

NAMUR, Belçika'nın bir kenti. Namuriyen.

NATR (Arapça, sonra İspanyolca), Soda. Natrit, $Na_2CO_3.10H_2O$.

NECT, NECTO, NEKT, NECTRI, yüten. Nektik.

NEO, yeni. Neojen. Neoformasyon.

NEOCOM (Lâtinçe), Neuchâtel (İsviçre). Neokomiyen.

NEPHEL, bulut. Nefelin, $NaAlSiO_4$.

NEPHR, böbrek. Nefrit, bir tür aktinolit.

NERI, NERIT, denizel kavkı türü. Neritik.

NICKEL (Almanca), arsız cin; (1751) bir metal. Nikelin, NiAs.

NITR (Hebrö, sonra Yunanca, sonra Lâtinçe), güherçile, KNO_3 . Nitratın, $NaNO_3$.

NODUL (Lâtinçe), küçük düğüm. Nodül (yumru).

NONTRON, Dordogne kenti (Fransa), Nontronit, bir kil minerali.

NOVACUL, keskin bıçak. Novakülit.

OCHR (Yunanca, sonra Lâtinçe), soluk sarı. Okr, bir tür limonit.

- OCT, sekiz. Oktaedr.
 OLIG, OLIGO, az sayıda. Oligosen.
 OLIST, OLISTH, kayan. Olistolit.
 OMPHAC, yeşil üzüm. Omfasit, bir tür ojit.
 ONC, kabarıklık. Onkolit.
 OO, OON, yumurta. Oolit.
 OPAC, OPACAT (Lâtinçe), gölgeli, koyu, karanlık.
 Opak.
 OPHEO, OPHI, OPHID, OPHIS, yılan. Ofiyolit.
 ORDOVIC (Lâtinçe), Kuzey Galler Ülkesinin kavmi.
 Ordovisiyen.
 ORPIMENT (Lâtinçe), altın rengi. Orpiment, As_2S_3 .
 ORTH, dik. Ortoz
 PALEO, eski. Paleozoyik.
 PANDERM, Bandırma. Pandermite, $Ca_3B_{12}O_{23} \cdot 9H_2O$.
 PEL, çamur. Pelit (Çamurtaşı).
 PELAG, açık deniz. Pelajik.
 PELLET (Fransızca, sonra İngilizce), yumak, küçük top.
 PERM, Rusya'nın bir kenti, şimdiki, Molotov.
 Permiiyen.
 PET, PETRA, PETRO (Yunanca, sonra Lâtinçe), taş.
 Petrografi. Petroloji.
 PHYLL, yaprak. Fillit.
 PIS (Lâtinçe), bezelye. Pizolit.
 PLACER (İspanyolca), kum katmanı. Plâser.
 PLAGI, eğik, enine, enlemesine. Plajiolaz.
 PLAISANC, Piacenza (İtalya'nın bir kenti).
 Plezansiyen.
 PLANCT, başıboş. Planktonik.
 PLAYA (İspanyolca), plaj; (sonra İngilizce), düz tabanlı geçici göl.
 PLEIST, en çok sayıda. Pleistosen.
 PLEONAST, PLEONAZ, dolmuş. Pleonast, demirli spinel.
 PLIO, daha çok sayıda. Pliosen.
 POLIAN, kırışmak. Polianit, MnO_2 .
 PONT, PONTI, PONTO, Karadeniz. Pontid. Ponsiye.
 PORPHYR, lâl rengi; kavkı, kayaç, organik cisim türü.
 PORTLAND, güney İngiltere'de bir kent ve burun.
 Portlandiye.
 POST (Lâtinçe), sonra. Postorojenik.
 POTSDAM, Newyork (A.B.D.). Potsdamiye.
 POUNDINGU (Seltik, sonra İngilizce, sonra Fransızca), bir tür pasta; buna benzeyen kayaç, Puding.
 PSAM, PSAMATH, PSAMM, kum. Psamit.
 PURBECK, güney İngiltere'de bir kent. Pürbekiye.
 PYR, ateş. Pirofer (ateşküre). Piroklâstik.
 PYROP, ateş görünümünde, ateş gözlü. Pirop,
 $Mg_3Al_2(SiO_4)_3$.
 PYRR, PYRRH, ateş kırmızısı. Pirit, FeS_2 .
 REALGAR (Arapça), fare tozu; AsS.
 RHAB, RHABD, çubuk, sopa. Rabdolit.
 RISS (Almanca), Bavyera'nın ırmaklarından biri.
 RUD (Lâtinçe), kaba, iri. Rüdite.
 RUTIL, RUTILAN (Lâtinçe), parlak kırmızı. Rutil,
 TiO_2 .
 SANID, SANIS (Lâtinçe), tahta, levha. Sanidin, bir tür ortoz.
 SANNOIS, Seine-et-Oise'nin bir köyü (Fransa).
 Sonnuasiye.
 SANTON (Lâtinçe), Saintonge (Fransa). Santoniye.
 SARMAT, Sarmatie, Polonya ve Hazer Denizi arası.
 Sarmasiye.
 SAXON, Saxe, Almanya'nın bir bölgesi. Saksoniye.
 SEBKHA (Arapça), tuzlu alçak yer.
 SEDIM (Lâtinçe), tortu, çökel. Sedimantoloji (tortubilim).
 SEQU, SEQUAC, SEQUAX, SEQUEN (Lâtinçe), izlemek. Sekans.
 SERIES (Lâtinçe), dizi.
 SERPENTIN (Lâtinçe), yılan. Serpantin.
 SIDER, demir. Siderit, $FeCO_3$.
 SILIC (Lâtinçe), sert taş; sileks; silis.
 SILUR (Lâtinçe), Galler ülkesinin kavmi.
 Silüriye.
 SINEMUR (Lâtinçe), Semur (Altın Sahili).
 Sinemuriye.
 SKARN (İsveççe), mum akıntısı; kalıntı.
 SOM, SOMAT, gövde, cisim. Metasomatoz.
 SPARNAC, Epernay (Fransa). Sparnasiye.
 SPECUL (Lâtinçe), ayna. Spekularit, parlak hematit.
 SPESSART, Almanya'da bir dağ masifi. Spesartin,
 $Mn_3Al_2(SiO_4)_3$.
 SPICUL (Lâtinçe), küçük iğne.
 SPINELL (İtalyanca), küçük diken. Spinel,
 $MgAl_2O_4$.
 STALACT, damla damla düşmek. Stalaktit (sarkit).
 STALAGM, damla damla düşmüş. Stalagmit (dikite).
 STAMP, Etampes (Fransa). Stampiye.
 STAUR, haç. Staurolit, $2Al_2SiO_5 \cdot Fe(OH)_2$.
 STEPHAN, Saint-Etienne (Fransa). Stefaniye.
 STRAT (Lâtinçe), katman. Stratigrafi.
 STROM, STROMAT, örtü, halı. Stromatolit.
 STRONTI, Strontian, İskoçya'nın bir köyü.
 Stronsiyanit, $SrCO_3$.
 SUBSIDEN (Lâtinçe), alçalmak. Subsidans.
 SUBSTRAT (Lâtinçe), altında yayılmış. Substratum.
 SUSPENS (Lâtinçe), asılı. Süspansiyon.
 TALC (Arapça). Talk, $Mg_6(OH)_4Si_3O_{20}$.
 TECT, yapı, çatı. Tektonik.
 THANET, Kent adası (İngiltere). Tanesiye.
 THURING, Almanya'nın bir bölgesi. Türenjiye.
 TOARC (Lâtinçe), Thouars (Fransa). Toarsiye.
 TORTON, Tortona (İtalya). Tortoniye.
 TOURNAIS, Tournay (Belçika). Turnesiye.
 TRAVERT (Lâtinçe, sonra Fransızca). Tibur kenti (Fransa). Traverten.
 TREMADOC, Galler ülkesinin bir kenti.
 Tremadosiye.
 TRIAS, üçlü grup.
 TRIDYM, üçlü. Tridimit, SiO_2 .
 TUF (Lâtinçe öncesi), yumuşak taş. Tüf.
 TURB (Lâtinçe), su çevrirtisi, burgaç. Türbülâns.
 TURBID (Lâtinçe), bulanık. Türbidite.
 TURM, TURMA (Lâtinçe), sürü, takım, alay. Turmalin,
 $R_2Al_3(B.OH)_2Si_4O_{19}$, R = H, Li, Na, K, Ca, Fe, Mg.
 TURON (Lâtinçe), Touraine. Turoniye.

TURQUOISE, Türkiye taşı. Türkuvaz (firuze),
 $CuAl_6(PO_4)_4(OH)_8 \cdot 5H_2O$.
URGON, Orgon kenti (Fransa). Urgoniyen.
VALANGIN, Neuchâtel yakınında bir şato (İsviçre).
Valanjiniyen.
VARISC, VARISO (Lâtinçe), Bavyera Kavmi. Varisk.

VARV (İsveççe), dönem Varva.
VULCAN (Lâtinçe), yeraltı ateş tanrısı. Volkan
WESTPHAL, Almanya'nın bir bölgesi. Westfaliyen.
WURM, Tuna'nın kollarından biri.
YPRES, Belçika'nın bir kenti. Ypresiyen.
ZEO, kaynamak. Zeolit.

Kuvaterner Kronostratigrafisi ve Türkiyeden Örnekler

F. Sancar OZANER ve Gerçek SARAC, MTA Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etüdlere Dairesi, Ankara.

GİRİŞ

Pleyistosen (Pleistocene) terimi ilk kez 1833 yılında Sir Charles Lyell tarafından, Pliyosen'in en genç bölümü için öne sürüldü. Lyell daha sonra bu terimin kullanılmamasını istemişse de isim tutunarak kronostratigrafiye yerleşti. Kuvaterner (Quaterner) terimi ise daha sonra Desnoyers tarafından Fransa'nın Touraine ve Languedoc basenlerindeki genç denizel çökeller için kullanıldı.

Pleyistosen ve Kuvaterner terimleri günümüzde hemen hemen eş anlamlı olup, aynı zamanı kapsamakta ve Güney İtalya'daki denizel Kalabriyen katının tabanı ile Avrupa'da buzul çağı ve soğuyan iklimin habercileri olan foraminifer ve molluska buluntularıyla başlamaktadır. Zayıf bir korelasyon olmakla birlikte, bu zaman, Avrupa'nın Bihariyen ve Kuzey Amerika'nın İrvingtoniyen memeli yaşlarının da başlangıcıdır.

Jeomanyetik zaman kronolojisine göre de Kuvaterner'in tabanı, Matuyama kutup terslenmesi epoku içindeki Olduvai kutup normalleşmesinin başlangıcına (1.8 m.y) denk gelmektedir.

Bir kural olmamakla birlikte, günümüzde çoğunlukla karasal çökellerde çalışan yerbilimciler Kuvaterner terimini kullanmakta, aynı yaştaki denizel çökeller için ise Pleyistosen terimi kullanılmaktadır. Daha sağlıklı belirtmek istersek, Kuvaterner, Pleyistosen ve Holosen epoklarını kapsayan Senozoyik zamanına ait bir sistemdir.

Holosen, Pleyistosen'in enson buzul arası dönemidir. Holosen'in (Holocene) Pleyistosen'den ayrı bir kat olarak değerlendirilmesi keyfi olup bu bölünmeye haklı kılacak kanıtlar yoktur.

TARİHÇE

Son 150 yıldan bu yana tartışılmalı ve çeşitli araştırmacılarca Kuvaterner'i Tersiyer'den ayıran karakteristik olaylar olarak öne sürülen dört ana konu vardır. Berggren'e (1974) göre bunlar:

- İnsan ve kültürünün başlangıcı,
- *Equus - Leptobos - Elephas*'ın (bugünkü at, öküz ve fil'in ataları) ilk kez ortaya çıkışı,
- Güney Avrupa'da soğuk su molluska ve foraminifer türlerinin ortaya çıkışlarıdır.

Kuvaterner stratigrafisi kurma çabalarının tarihçesini oluşturduğundan dolayı bu konulara kısaca değineceğiz.

Çalışmalarını antropolojik verilerle destekliyen bazı araştırmacılar, İnsan'ın Kuvaterner çağının en karakteristik elemanı olduğunu ileri sürerek, Kuvaterner'in başlangıcının ilk insan endüstrisi katına oturtulması gerektiğini savunmuşlardır. Zaman zaman Kuvaterner yerine kullanılan Antropozoyik (insan çağı) terimi bu düşünceyi yansıtır. Ancak, Avrupa'da insan kültürüne ait en eski düzey oldukça genç (Abbevilliyen 0.5 m.y), Doğu Afrika'da ise oldukça yaşlı (Tanzanya'da 2 m.y veya daha yaşlı) olduğundan dolayı Kuvaterner'in başlangıcını insan faktörüne dayandırma çabaları sonuçsuz kalmıştır. Kaldığı, insan soyunun kökenini oluşturduğu öne sürülen primat fosilleri 12 milyon yıl eskiye gitmektedir.

Memeli hayvan fosilleriyle uğraşan paleontologlar, Kuvaterner'in, Villafrankiyen karasal katındaki *Equus-Leptobos-Elephas* fosillerinin birlikte ilk görünüşleriyle başlaması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Julien 1869, Haug 1900). Bu konu 1948 de Londra'da yapılan 18. Uluslararası Jeoloji Kongresinde Pliyosen - Pleyistosen sınırı geçici komisyonu tarafından da benimsenmiştir. Ancak son çalışmalarla, Villafrankiyen'in tip kesitinde *Leptobos* dışındaki diğer cinslerin varlığının kesin olmadığı ortaya konmuştur (Azzaroli, 1970).

İklim değişikliklerinin, diğer bir ifadeyle buzul ve buzul arası dönemlerinin, Kuvaterner'in en önemli olayı olduğunu ve dolayısıyla Kuvaterner stratigrafisinin buna dayandırılması gerektiğini savunan pek çok araştırmacı vardır. Özellikle Penck ve Brückner'in (1909) Alplerdeki Danube baseninde Günz, Mindel, Riss ve Würm buzul dönemlerini ortaya çıkarmasından sonra bu konudaki çalışmalar dünya ölçeğinde yaygınlaşmış, taraftarları çoğalmıştır.

Geç Neojen'in, arz tarihinin giderek soğuduğu bir dönem olduğu ve bu olayın Pleyistosen'de hızlandığı günümüzde herkesin kabul ettiği bir konudur. Ancak bu özellik Kuvaterner'in kronostratigrafik anlamda bölünmesi için bir ölçü olamaz. Çünkü